

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТЕОРИЯ ECONOMIC THEORY ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ хабаршысының экономика сериясы – № 3 • 2018, 8-18 б.
Economic Series of the Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU – № 3 • 2018, 8-18 pp.
<http://bulecon.enu.kz/>; E-mail: vest_econom@enu.kz

МРНТИ 06.71.07

Р.Ә. Есберген¹, Қ. Аман²

¹Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару Академиясының Ақтөбе облысы бойынша филиалы, Ақтөбе, Қазақстан

*²Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе, Қазақстан
(E-mail: rau01021980@mail.ru, kanat_555kz@mail.ru)*

Ақтөбе облысының ауыл шаруашылығын қарқынды дамыту мәселелері

Аннотация. Берілген мақаланың мақсаты ҚР Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауы аясында Ақтөбе облысында ауыл шаруашылығын дамыту мәселелерін зерттеу болып табылады. Аталмыш мақалада ҚР мен Ақтөбе облысында ауыл шаруашылығын интенсивті дамытудың мәселелері қарастырылған. ҚР мен Ақтөбе облысында ауыл шаруашылығын дамытудың қазіргі жағдайы зерттелген, оның дамуындағы негізгі мәселелер айқындалған. Елдің және облыстың аграрлық экономика секторын дамытуды талдау негізінде осы саланы дамытудың басымдықты бағыттарын анықтауға тырысқан. Мақаланы жазу барысында ғылыми зерттеудің талдау және салыстыру әдістері қолданылған. Ғылыми мақаладағы негізгі қорытындылар мен ұсыныстар ауыл шаруашылығын дамыту жөніндегі Қазақстан Республикасының Заңдарына және «Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», басқа да экономиканың аграрлық секторын дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларға негізделген.

Түйін сөздер. Аграрлық сектор, азық-түлік қауіпсіздігі, агроөнеркәсіптік кешен, ауыл шаруашылығы, ауыл шаруашылығын дамыту бағдарламасы, ауыл шаруашылық кооперативі, мал шаруашылығы, дәстүрлі емес ауыл шаруашылығы, агробизнес, Ақтөбе облысының ауыл шаруашылығы

DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2018-3-8-18>

Ақтөбе облысы Қазақстанның индустриялық дамыған өңірі болып табылады. Өңір экономикасының негізгі бағыты – өнеркәсіптік және ауылшаруашылық өндірісі болып табылады.

Агроөнеркәсіп саласының дамуы мемлекет үшін де, экономикалық және әлеуметтік аспектілерде де стратегиялық маңызды мәселелердің бірі болып саналады. Ауыл шаруашылығы Қазақстан экономикасының өзекті салаларының бірі бола отырып, елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізі болып табылады.

Қазақстан - ауыл шаруашылық өнімдерімен өзін-өзі қамтамасыз етіп қана қоймай, ауыл шаруашылық өнімдерінің экспортын дамыта алатын елдердің бірі. Ауыл шаруашылық саласын қолдау мемлекеттің өзекті мәселелерінің бірі, өйткені ұлттық экономиканың бұл саласы нарық пен бәсекеге аз икемделген.

Еуразиялық экономикалық одаққа мүше-мемлекеттердің аграрлық саясатын талдау төмендегідей міндеттерді анықтады:

- өндірілетін ауыл шаруашылығы өнімдері мен азық-түліктің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- ауыл шаруашылығы өнімі мен азық-түлік нарығының әрекет ету тиімділігін арттыру және оның инфрақұрылымын дамыту;

- ауыл шаруашылық тауар өндірушілерінің жеткілікті табыстылығын қамтамасыз ету;
- табиғат (жер) ресурстарын пайдалануды жақсарту;
- агроөнеркәсіптік өндірісті экологизациясы;
- селолық аумақтарды әлеуметтік дамыту[1].

Беларусь Республикасы ауыл шаруашылық өнімі мен азық-түлік тауарларының экспортын арттыру, Қазақстан Республикасы импорттық тәуелділікті төмендету мен экспорттық әлеуетті жүзеге асыру, Қырғыз Республикасы ауыл шаруашылығы саласын басқару жүйесін жетілдіру, кадрлар даярлау, кооперация және кластерлер дамыту, Ресей Федерациясы мелиорация дамыту, инновациялық қызметті ынталандыру, аймақтық дамыту (Қиыр Шығыс) бағыттарын басымдықты етіп отыр.

Қазақстанның географиялық орналасуын, ауыл шаруашылығы өнімдері нарығының сыйымдылығын, көліктік қолжетімділігін талдау негізінде Еуразиялық экономикалық одақ, ТМД елдері, Қытай, Иран, Ауғанстан және Біріккен араб әмірліктері әлеуетті өткізу нарықтары болып қалады[2].

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін әрі қарай дамыту үшін жақсы мүмкіндіктерге ие: майлы, етті секторлардың экспорттық позициясы күшеюде, ал астық пен ұн бойынша Қазақстан қысқа мерзімде әлемдегі ірі экспорттаушы елдердің қатарына кірді. Қазақстанның Еуразиялық экономикалық одаққа (ЕАЭО) және Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) мүшелігі мүмкіндіктер ашады және сонымен бірге ішкі нарықта да, сыртқы нарықта да бәсекеге қабілеттілікке жоғары талаптар қояды. Өндірілетін ауыл шаруашылық өнімдерінің сапасын арттыру қазіргі уақытта ішкі және сыртқы нарықтардағы оның бәсекеге қабілеттілігінің шешуші шарты ретінде бағаланады. Өнімнің бәсекеге қабілеттілігі көбіне елдің беделін анықтайды және ұлттық байлықты арттырудың маңызды факторы болып табылады. Осыған байланысты, Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді мемлекеттік реттеудің рөлі артып отыр.

Жалпы Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығы саласының бүгінгі даму жағдайына шолу жасайтын болсақ, ол төмендегідей сипатқа ие. Қазақстан Республикасының жалпы ішкі өніміндегі (ЖІӨ) ауыл шаруашылығының үлесі шамамен 5% құрайды. Әлем бойынша Қазақстан астық пен ұн бойынша ірі экспорттаушылардың бірі болып табылады. Қазақстан халқының 43%-ы ауылдық елді мекендерде тұрады. Ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтылғандардың үлесі жұмыспен қамтылған халықтың 18%-ын құрап отыр. ТМД және Орталық Азия елдерінің өткізу нарықтарының азық-түлік өнімдеріне деген жоғары әлеуетті сұраныс қалыптасып отыр³.

Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығындағы негізгі мәселелерге тоқталатын болсақ, аталмыш сала мемлекеттік реттеуді және қолдауды талап экономиканың стратегиялық маңызы бар саласы болып табылады.

Қазақстанда жалпы азық-түлік тауарларының өндіріс көлемінің орташа жылдық өсу қарқыны халықтың тұтыну мен кірісінің өсу қарқынына үлгермейді, нәтижесінде нарықтағы «қуыс» азық-түлік импорттың есебінен толтырылады және оның үлесі ішкі тұтытуда едәуір жоғары күйінде қалып отыр¹.

Ауыл шаруашылығы саласының жалпы өнімі құрылымында жеке қосалқы шаруашылықтар өнімінің жоғары үлесі байқалады. Қазақстанда өндірілген ауыл шаруашылығы өнімінің 80%-ға жуығы қайта өңделместен шикізат түрінде өткізіледі, ал дайын өнімнің бәсекеге қабілеттілігі төмен.

Анағұрлым жоғары технологиялы өндіріс бойынша импорттың жоғары үлесі сақталуда. Орташа есеппен бес жылда мал шаруашылығы өнімін қайта өңдеу өнімдері бойынша импорттың анағұрлым жоғары үлесі ірімшік пен сүзбеге (51%), шұжық өнімдеріне (46%), ет және ет-өсімдік консервілеріне (40%) және сары майға (36,4%) тиесілі. Өсімдік шаруашылығы өнімін қайта өңдеу өнімдері бойынша импорттың анағұрлым жоғары үлесі қант (42%) бойынша байқалады, ал құрақ қант шикізатын әкелу есебінен импорт 97%-ға дейін жетеді².

Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылығын интенсивті дамыту мақсатында агроөнеркәсіп кешенін дамытудың жол Карталары әзірленді. Карта әртүрлі бағыт бойынша негізгі мәселелерді анықтап, жан-жақты талдау жүргізе отырып нақты шаралар қабылдайды. Жол картасы төмендегідей

³ ҚР Ұлттық экономика Министрлігі Статистика комитетінің ресми сайтының мәліметтері <http://www.stat.gov.kz/>

² Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика Министрлігі Статистика комитетінің ақпаратты-талдамалы жүйесі www.taldau.stat.kz

негізгі бағыттар бойынша жасақталды: тұқым шаруашылығы, өсімдіктерді қорғау құралдары өндірісі, агрохимия, азық өндірісі (азық теңгерімі), отарлы қой шаруашылығы, көтерме сауда орталықтары сияқты негізгі басымдықтарды дамыту және егістік жерлерді игеру.

АӨК техникалық қайта жарақтандыру картасы негізінде ауыл шаруашылығы техникалары парктерінің жай-күйімен қоса ауыл шаруашылығы техникаларын өндіретін кәсіпорындардың әлеуетіне талдау жүргізілді. Талдау нәтижелеріне сәйкес, ауыл шаруашылығы техникалары паркіндегі тракторлардың 65%, комбайндардың 46% пайдалану мерзімі 17 жылдан асқан. Сондай-ақ тракторлардың 15% істен шыққан, 26% есептен шығаруға жатады. Ескі техникаларды пайдалану шығынды көбейтеді және егінді толық жинап алуға мүмкіндік бермейді.

Егін жинау жұмыстары кезінде дәнді және майлы дақылдардың 14% уақытында жинап ала алмау 200 млрд. теңге шығын келтіріп отыр. Осындай жағдайлардың алдын-алу мақсатында АӨК-ті техникалық қайта жарақтандыру Картасы әзірленді. Ауыл шаруашылығы техникаларын өндірушілер үшін жеңілдіктер, отандық өндірушілерден аспалы және тіркемелі техника сатып алушы шаруаларға жеңілдікпен берілетін несиелер қарастырылды. Картаның негізгі мақсаты шаруалардың кірісін 20%-ға көтеру, еңбек өнімділігін 1,5 есеге, өнім өндірісін 2 есеге арттыру және ауыл шаруашылығы машиналары паркін жаңарту болып табылады.

Тұқым шаруашылығы Картасын әзірлеу қажеттілігі ауыл шаруашылығы дақылдарының сапасының төмендігінен және тұқым шаруашылығы техникаларын жарақтандыру және тұқымның тиімсіз сорттарын пайдаланудан туындады. Соңғы 5 жылда элиталы тұқымдарды себу орташа есеппен 4,6%-ды құраған. Ғылыми деректер бойынша егін өнімділігінің төмен болуының 20% төменгі репродукторлы тұқымды пайдаланудан болады.

Элиталы тұқым шаруашылығына талдау жүргізу нәтижесінде егіс жинау техникаларының жартысы яғни 2/3 тұқым тазалау техникалары 10 жылдан астам уақыт пайдаланылған. 83% тұқым себетін, 72% астық жинайтын, 94% тұқым тазалайтын құралдар жаңартуды талап етеді. Тұқым шаруашылығында пайдаланалатын техникалардың электр қуаты мен құрал-жабдықтарының шығыны 1,1 млрд теңгені құрайды. Сондай-ақ ескірген тұқым тазалайтын техникалар тұқымның сапасын төмендетеді.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 жылғы 9 қыркүйектегі Қазақстан Республикасы Үкіметінің кеңейтілген отырысында берген тапсырмасының негізінде Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Аталмыш бағдарламаның мақсаты нарықтарда сұранысқа ие, бәсекеге қабілетті агроөнеркәсіптік кешен (АӨК) өнімін өндіруді қамтамасыз ету болып табылады. Бұл мақсатқа қол жеткізу үшін төмендегідей міндеттер қойылды:

- 1) ұсақ және орта шаруашылықтарды ауыл шаруашылығы кооперациясына тарту;
- 2) ішкі нарықты молықтыру және отандық өнімнің экспорттық әлеуетін дамыту;
- 3) мемлекеттік қаржылық қолдау шараларын тиімді пайдалану;
- 4) су ресурстарын тиімді пайдалану;
- 5) жер ресурстарын тиімді пайдалану үшін жағдайлар жасау;
- 6) ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің техникамен және химияландыру құралдарымен қамтамасыз етілуін арттыру;
- 7) сауда-логистикалық инфрақұрылымды дамыту;
- 8) ғылыми-технологиялық, кадрлық және ақпараттық-маркетингтік қамтамасыз ету⁴.

Бұл бағдарламаның мақсатына қол жеткізу міндеттері Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында да қарастырылды. Атап айтқанда, Елбасының ауыл шаруашылығына қатысты айқындап берген міндеті - «Ақылды технологиялар» – агроөнеркәсіп кешенін қарқынды дамыту мүмкіндігі болып табылады⁴.

Ауыл шаруашылығы өндірісі саласында IV өнеркәсіптік революция ауыл шаруашылығының

³Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1600000894>

⁴Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». 2018 жылғы 10 қаңтар http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-n-nazarbaeva-narodu-kazahstana-10-yanvary-a-2018-g

белгілі бір бөлігін – дәл егіншілік, АӨК «заттар Интернеті», биотехнология, гендік инженерия, т.б. және логистикалық және сауда жүйелеріне (жеткізудің қысқа тізбектері, азық-түліктің сапасын қамтамасыз ету, азық-түлікті ұтымды пайдалану және қалдықтарды азайту), жеке диеталарға, функционалдық өнімдерге талаптарды қамтитын «азық-түлік жүйесінің жаңа саласын құру жүзеге асырылады. Жаңа жағдайда фуднет – өнімнің өндіруден бастап тұтынуға дейінгі өмірлік циклінің барлық кезеңінде технологиялық үрдістерді интеллектуалдандыру, автоматтандыру және роботтандырумен, сонымен қатар биотехнологияның дамуымен қамтамасыз етілетін азық-түлік нарығы қалыптасады. 2035 жылға қарай әлемдік нарықтың болжанатын көлемі 3,6 трлн. АҚШ долларын құрамақ. Бұл нарықты жекеленген тамақтану, геномика, шикізаттың балама көздері, дәл егіншілік және органикалық ауыл шаруашылығы құрайды[3].

Азық-түлік өндіру энергетика саласының түрленуіне де, цифрлы технологияның дамуына да ықпал етіп жатыр. Әлем бойынша егіс алқаптарының тозуы, адам санының қарқынды өсуі, су тапшылығының жиі байқалуы ауыл шаруашылығы саласына жаңа көзқарасты қалыптастырып отыр.

Егін егу мен астық жинаудың оңтайлы уақытын болжамдаудың, «ақылды суарудың», минералды тыңайтқыш себудің, зиянкестермен және арамшөппен күресудің интеллектуалды жүйелері арқылы өнімділікті бірнеше есе арттыруға болады. Жүргізушісі жоқ техника адами факторды азайтып, егіншіліктің өзіндік құнын айтарлықтай төмендетуге мүмкіндік береді.

Канадада пилотсыз комбайндар, егіс алқаптарын ғарыштан бақылау, «дәл егіншілік» сынды жаңа тәсілдер кеңінен қолданылады. «Дәл егіншілік» тәсілі тікелей ғылым мен интеллектуалды жүйелердің нәтижесінде алқаптан мол өнім алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар ветеринарлық және фитосанитариялық қауіпсіздік, астық қолхаттары, ауылшаруашылығы техникасының есебі толығымен автоматтандырылады. Элеваторлардағы астықтың сақталу жағдайы, ондағы орындар, астықтың сорты мен егілген орны туралы ақпараттарды толық бақылап отыруға болады.

Бүгін Қазақстанның Ауыл шаруашылығы Министрлігі саланы цифрландыруды екі бағытта қолға алып жатыр. Бірінші бағыт - автоматтандырылған жүйелер мен субсидиялау, жемқорлықты азайту, су және биологиялық ресурстарды тиімді пайдалану, электронды сауда сияқты бағыттарды қамтиды. Екінші бағыт «дәл егіншілік» пен SMART-фермалар құруға бағытталған. «Дәл егіншілік» элементтері ретінде алқаптардың электронды карталарын әзірлеу, нақты метеодеректерді дер кезінде беріп отыру, алқаптарға түрлі сенсорлар мен ақпарат беруші құрылғылар орнату, ғарыштық мониторинг жасау сынды түрлі тәсілдер қолданылады.

Ал SMART-фермаларды жасақтау арқылы төрт түлікке мониторинг жасауға, табындарды басқаруға, жылыжайларды автономды басқаруға, онлайн-режимде шығыстарды есепке алуға және талдауға мүмкіндік туады. Фермерлерді агроөнеркәсіптік кешенді цифрландыру үшін фермерлер 3 топқа бөлінетін болады:

- «цифрландыру пионерлері» қажетті инфрақұрылымы бар, өз өндірісін цифрландыруға қазір-ақ кірісіп кетуге дайын фермерлер;
- техникалық тұрғыдан жоғары деңгейде жарақтандырылған, жоғары технологиялы жабдық енгізуші фермерлер, оларды цифрландыруға батыл қадам жасау үшін қолдау және ынталандыру қажет.
- әзірге техникалық жарақталу деңгейі төмен, технологиялық тәртіпті сақтауға әзірге дайын емес фермерлер.

ҚР АӨК экономикалық өсудің драйверіне айналдыру үшін ғаламдану жағдайындағы үрдістерді ескере отырып (Еуразиялық экономикалық одақтың әрекет етуі, ДСҰ-на мүшелік, т.б.) бұл саланы басқару жүйесі қажет. Ол үшін аграрлық саясат еңбек өнімділігін түбегейлі арттыруға және өңделген өнімнің экспортын ұлғайтуға бағытталуы керек. Шикізатты қайта өңдеуді қамтамасыз етіп, әлемдік нарықтарға жоғары сапалы дайын өніммен шығуымыз қажет.

Жалпы Қазақстанда фермерлік қозғалыстың қалыптасуы 1990 жылдары басталды, бүгінде бұл сектордың дамуы сандық өсуден сапалық өзгерістерге өтуі керек. Аграрлық саладағы сапалық өзгерістер фермерлердің кооперативтерге бірігуі арқылы мүмкін болады. Сондықтан мемлекеттік саясат та осы бизнестің ұсақ субъектілерін интеграциялау және біріктіру үрдістеріне бағытталған. Ұсақ фермерлер өнімді өткізу, несие алу, тиімді жеткізушілер іздеу және басқа қиындықтар мен мәселелермен бетпе-бет келеді. Ал кооператив – ортақ шаруашылық мақсаттарға қол жеткізу үшін шаруаларды ерікті біріктіретін ұйым болып табылады[4].

Аталған мәселелерді шешудің аса тиімді құралы ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің кооперациясы болып табылады. 2015 жылғы қазан айында «Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы» ҚР Заңы қабылданғанға дейін ауыл кооперациясын дамытуды мемлекеттік қолдау тетігінің екі моделі қолданыста болды:

1) Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі желісі бойынша «Аграрлық несие корпорациясы» АҚ арқылы ауылдық тұтыну кооперативтерін құруға 5-7 жылға 5%-бен жеңілдетілген кредит беру жолымен;

2) «Әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациясы» ҰК» АҚ өңірлік желілері («Оңтүстік», «Жетісу», «Ертіс», «Тобыл», «Батыс», «Сарыарқа», «Каспий») бойынша ауылдық тұтыну кооперативтеріне аграрлық сервистік қызмет ұсыну бойынша сервистік-дайындау орталықтарын (СДО) құру жолымен.

Алайда қабылданған мемлекеттік қолдау шараларына қарамастан ауылдық кооперация тиісті түрде дамымады.

Талдау олардың дамуын тежейтін негізгі проблемаларды анықтауға мүмкіндік берді:

- кооперациялардың артықшылығын және кооперативтердің жұмыс істеу тетіктерін түсіндіру бойынша жұмыстың жеткілікті түрде жүргізілмеуіне байланысты ауыл шаруашылығы тауар өндірушілері мен ауыл тұрғындарының кооперативтендіруге сенбеуі;

- басқарушы персоналдың кәсіби даярлығының төмендігі және мамандардың жетіспеушілігі;

- мемлекеттің кооперативтендіру процестерін жеткілікті түрде ынталандырмауы;

- негізгі кооперативтік қағидаттардың (еріктілік, демократиялылық, 1 мүше = 1 дауыс және басқалар) бұзылуы;

- ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін өз мүшелеріне көрсетілетін қызметтерді ұсыну емес, жеңілдетілген кредит алу мақсатында біріктіру;

- бастамашы, кепіл беруші, кооперативтің нақты иесі, кооператив қызметінен түсетін барлық пайданы бөлуші болып табылатын бір ірі шаруашылықтың мүддесінде «жалған кооперативтер» құру, өйткені дәл сол шаруашылық өнімді сатып алуды және өткізуді жүзеге асырады;

- жеткіліксіз немесе өтімсіз кепілмен қамтамасыз ету;

- ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктіруге ынталандырудың жоқтығы, атап айтқанда кооперативтің коммерциялық емес деген мәртебесінің болуына байланысты кооперативтің таза кірісін оның мүшелері арасында бөлу мүмкіндігінің болмауы.

Бұл мәселені шешуге барлық аграрлық кешеннің түбегейлі бет бұруы маңызды. Аграрлық-индустриалдық диверсификация, яғни ауыл шаруашылық шикізатын өңдеуді арттыру, ауыл шаруашылығындағы жаңа құрал-жабдықтар, жаңа технологиялар АӨК инновациялық-технологиялық дамытуды белсендендіру жағдайында ғана мүмкін. Аграрлық ғылымды дамыту мәселесі басты назарда болуға тиіс. Ол ең алдымен жаңа технологияларды трансферттеумен және оларды отандық жағдайға бейімдеумен айналысуы қажет екендігін Елбасы биылғы жолдауында да атап өтті.

Қазақстанда осыған орай аграрлық университеттердің рөлін қайта қарау керек. Олар диплом беріп қана қоймай, ауыл шаруашылығы кешенінде нақты жұмыс істейтін немесе ғылыммен айналысатын мамандарды дайындауға тиіс екендігін атап өтті.

Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығын қарқынды дамыту жаңа технологиялар мен бизнес-модельдерді енгізу, агроөнеркәсіп кешенінің ғылымға негізделуін арттыру шаруашылықтарды кооперациялау қажеттігін күшейтеді. Дамыған елдер тәжірибесі көрсетіп отырғандай, ауыл шаруашылығында өндіріс тиімділігін арттыру мақсатында орташа және ірі ауыл шаруашылық тауар өндірушілері басым болуы керек.

АӨК оның материалды-техникалық базасын күшейту, ауыл шаруашылық өнімінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру негізінде индустриалды-инновациялық даму жолына көшіру Қазақстан республикасының ауыл шаруашылық өндірістік кооперативтерін тиімді дамытуды білдіреді.

Шетелдік тәжірибеге сүйене отырып, Қазақстанда ауыл шаруашылығы субъектілерінің кооператив түрінде жұмыс істеуіне жан-жақты қолдау көрсету керек. Бұл Елбасының айқындаған міндеттерінде де орын алған.

Қазақстанның ауыл шаруашылығын қарқынды дамыту өнімнің сапасы мен экологиялық

тазалығын сақтай отырып жүргізілген жағдайда, әлемге танылатын «Қазақстанда жасалған» табиғи азық-түлік брендин қалыптастырып, ілгерілетуге мүмкіндік береді.

Ақтөбе облысы Қазақстанның өнеркәсіп және ауыл шаруашылық салалары дамыған индустриялы өңір болып табылады. Ақтөбе облысының табиғаты, табиғи ресурстарының болуы жағынан, жерінің қолайлылығы, экономикасының дамуы тарапынан одан әрі қарқынды әрі кешенді дамуына мүмкіндігі мол. Ақтөбе облысының азық-түлікпен Қазақстанның батысындағы облыстардың халқын қамтамасыз етуге толық мүмкіншілігі бар. Жалпы ауыл шаруашылығы саласын дамытуда облысымыздың әлеуеті жоғары.

Аграрлық-өнеркәсіптік кешені *облыс экономикасының ірі және әлеуметтік-маңызды секторларының бірі болып табылады*. Жалпы өңірлік өнімнің құрылымында ауыл шаруашылығы үлесіне 4% сәйкес келеді. Елбасы аграрлық секторды біздің еліміздің экономикасы дамуының басымдығы ретінде айқындады. Ауыл шаруашылығын реформалау, отандық ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілерді қолдаудың жаңа құралдарын дамыту және енгізу бойынша міндеттер «Агробизнес-2020» бағдарламасымен көзделген болатын.

Ақтөбе облысының 2016-2020 жылдарға арналған аумақты дамыту бағдарламасының бір мақсаттарының бірі агроөнеркәсіптік кешенің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және дамыту болып айқындалған. Сондықтан 2016 – 2018 жылдары агроөнеркәсіп кешенін дамытудағы негізгі міндет барлық мүмкіндіктерді пайдаланып, бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісі мен саланың экспорттық әлеуетін арттыру болып табылады.

Ақтөбе облысында майлы дақылдарды өңдейтін ірі кәсіпорындар бар. «Туркуаз Эдибл Ойл Индастриес» ЖШС-те (қазіргі уақытта «Savola foods CIS» ЖШС) өсімдік майларын тазартатын жаңа цех пайдалануға енгізілген, қазір осы зауыт жылына 80 мың тоннаға дейін өсімдік майын шығара алады, бұл облыстың және өзге де өңірлердің барлық халқының қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар мал шаруашылығының өнімдерін өңдейтін 27 цех, оның ішінде сүт өңдейтін 12 цех, шұжық өнімдерін өндіретін 10 цех және жартылай дайын ет өнімдерін (тұшпаралар) өндіретін 5 цех жұмыс істейді. Шығарылатын өнімдер облыс ішінде, сондай-ақ Атырау, Маңғыстау, Батыс Қазақстан және Қызылорда облыстарына шығарылады.

Ақтөбе облысында айналымға суландырылатын жерлер көлемі жыл сайын артып отыр. 2017 жылы екпе алаңдарын әртараптандыру қолға алынды, атап өткенде, ауыл шаруашылығы дақылдары екпе алаңдарының құрылымындағы бидайдың үлесін 42,3% азайтылды және мал азығындық дақылдар алаңдарын 31,3% ұлғайтылды. Ақтөбе облысы ет өнімін өңдеу үлесін 29,1%-дан 31%-ға дейін, сүттің 37,8%-дан 48,6% дейін ұлғайтты. Дәнді дақылдарды өндірудің ылғал ресурстарын сақтаушы технологиясы 241,7 мың га ауданында және тамшылы суару технологиясы 59 гектарға енгізілген. Мемлекеттік қолдау шаралары арқасында облыстық АШТӨ белсенді түрде минералды тыңайтқыштар мен өсімдіктерді қорғау құралдарын пайдалануды бастады⁵.

АӨК жобаларын іске асыру үшін Ақтөбе қаласында қажетті инженерлік инфрақұрылымы бар индустриялық – аграрлық аймағын құру қолға алынды. Ет және сүт өндіру жөнінде 13 цех, 13 сервистік – дайындау орталығын және 39 ауыл шаруашылығы кооперациясын құру жолымен ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдеу көлемін ұлғайту жүзеге асырылды.

Негізгі экспорттаушылар - «Айс» ЖШС, «АкТеп» ЖШС, «Парижская коммуна XXI» ЖШС, «Савола Фудс Си Ай Эс» ЖШС. Бұған қоса, азық-түлік өнімін импорттаудың төмендеуі байқалады. Осылайша, мысалы, сүт өнімін импорттау 16,8%-ға, шұжық өнімі 24,5%-ға, макаронды өнім 17,4%-ға қысқарған. Азық-түлік өнімін шығарушы 14 кәсіпорында сапаның халықаралық стандарттары әрекет етеді.

2016-2020 жылдарға арналған басымдылық агроөнеркәсіп кешені субъектілерін дамытуға және одан әрі кеңейтуге жағдай жасай отырып, көрсетілетін мемлекеттік қолдау шараларының тиімділігін арттыру бойынша шараларды жүзеге асыру болып табылады.

- Қойылған мақсатқа қол жеткізу жолдары ретінде төмендегідей міндеттер анықталған:
- Ауыл шаруашылығына инвестициялар көлемін көбейту;
- Ауыл шаруашылық дақылдардың егістік алаңдарын әртараптандыру бойынша жұмысты жалғастыру;

⁵ Ақтөбе облыстық статистика басқармасының ресми сайтының мәліметтері <http://www.aktobe.stat.gov.kz/>

- Дәнді егісті өндірудің ылғал мен ресурстар үнемдеу технологияларын енгізуді жалғастыру;
- Ауылшаруашылық құрылымдарды ірілендіру үшін жағдайлар жасау;
- Ауылшаруашылық техниканы жаңарту үшін инвестицияларды тарту;
- Егістік алаңдарды ылғал мен ресурстарды үнемдеу технологияларымен қамтуды арттыру;
- Заманауи агротехнологияларды енгізу;

Облыстың АШТӨ арасында ғылыми негізделген ауыспалы егістерді енгізудің экономикалық ұтымдылығы жөнінде жоспарлы және мақсатты түсіндірме жұмысы;

- Жем өндіру бойынша жағдайлар жасау;
- Элиталық тұқым өсіру немесе тұқым өсіру шаруашылықтарының санын арттыру;
- Жергілікті азық-түлік тауарларын өткізуді кеңейту үшін жағдайлар жасау;
- Кадрлардың кәсіби деңгейін арттыру;

Малдың қыстауын, жануарлардың көбею компаниясын ұйымдасқан түрде жүргізу және тұқымдық мал шаруашылығы үлесін арттыруға бағытталған мал шаруашылығын дамытудың инновациялық жобаларын енгізу бойынша шаралар қабылдау;

Халықтың өсіп жатқан қажеттіліктерін және басқа мұқтаждықтарын қанағаттандыру үшін жемшөп, майлы, жеміс-көкөніс дақылдарының егіс үлесінің өсуіне және дәнді дақылдар егістіктерін тұрақтандыруға бағытталған ауыл шаруашылық дақылдарының егістік аудандарын әртараптандыру бойынша жұмысты жалғастыру;

Дәнді дақылдар өндірісінің ылғалды үнемдеу технологияларын, жабық топырақтағы көкөністер өндірісі технологияларын және тамшылап суару технологияларын енгізуді жалғастыру;

- «Сыбаға», «Алтын асық», «Құлан» және «Ырыс» жобаларының іске асырылуын жалғастыру;

Ылғалүнемдеуші технологияларды кеңінен енгізу, суармалы жерлерді тамшылап суару және жайылым жерлер үшін no-till.

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының мақсатына қол жеткізу үшін қойылған міндеттердің біріне ұсақ және орта шаруашылықтарды ауыл шаруашылығы кооперациясына тарту үшін әр өңірдің өзіне тән ерекшеліктерін ескере отырып, ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудың өңірлік бағдарламаларын әзірленетін болады, оған түсіндіру жұмысы, құрылған кооперативтерге қаржылық, ұйымдастырушылық, насихаттау, консультациялық, ақпараттық көмек көрсету кіреді. Оларды әзірлеу кезінде өзара байланысты міндеттер кешенін, пайдаланылатын ресурстарды, оларды алу көздерін көрсете отырып, әлеуметтік, экономикалық, ұйымдастырушылық, өндірістік сипаттағы атаулы іс-шаралар, қол жеткізілетін нәтижелер мен ауыл шаруашылығы кооперацияларының таралу және даму тетігі ескерілетін болады.

Бағдарлама аясында АӨК өніміне қатысты ішкі және сыртқы сауда саясатын оңтайландыру мақсатында ішкі сауданы дамыту үшін өңірлік тұрақтандыру қорларын қалыптастыру мен пайдаланудың қолданыстағы тетіктерінің тиімділігін арттыру, оларды реттеу жөніндегі функцияларды жергілікті атқарушы органдарға беру, нарық субъектілерінің бәсекелестікке қарсы іс-қимылдарының жолын кесу бойынша шаралар қабылданатын болады. Ал сыртқы сауданы дамыту үшін Ауыл шаруашылығы Министрлігі, «ҚазАгро» ҰБХ» АҚ, министрліктің басқа ведомстволық бағынысты ұйымдары сайттарында АӨК субъектілеріне өткізу нарықтары бойынша ашық салалық деректер беру, сондай-ақ, «Атамекен» ҚР ҰКП-ның кәсіпкерлерге қызмет көрсету орталықтары тарапынан маркетингтік қызметтер көрсету бойынша шаралар қабылданатын болады. Ол үшін Қазақстанның Еуразия құрлығында астық өндіру бойынша «нан себеті» болу және шикізат өндірісінен сапалы қайта өңделген өнім шығаруға көшу үшін ауыл шаруашылығы өнімінің шикізаттық түрлерін ғана емес, оның қайта өңделген өнімдерін (ұн, макарондар, жарма, глютен) де экспорттау көлемі өсірілетін болады.

Ақтөбе облысы ауыл шаруашылығының өсімдік, мал шаруашылықтары үшін қолайлы ахуалы бар өңір болып табылады. Дегенмен мал шаруашылығын, оның ішінде етті мал шаруашылығын дамыту бойынша әлеуеті жоғары. Осыған орай, Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 - 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында етті мал шаруашылығында неғұрлым сапалы және тиісінше неғұрлым қымбат асыл тұқымды өнімге сұранысты ұлғайту мақсатында асыл тұқымды өнім сапасына бақылау күшейтілетін болады,

республикалық палаталар мен мемлекет тарапынан селекциялық және асыл тұқымдық жұмыстың сапасын бағалау тетіктері жетілдірілетін болады. Сондай-ақ материалдық-техникалық базасы бар және селекциялық және асыл тұқымдық жұмысты жүргізуді тиісінше жүзеге асыратын асыл тұқымдық репродукторлар өнімінің сапасын арттыру есебінен асыл тұқымды жануарларды сатып алу ынталандырылатын болады. Малды тұқымдық жақсарту, сондай-ақ бордақылау тиімділігін арттыру мақсатында жеке қосалқы және фермерлік шаруашылықтарда асыл тұқымды бұқалардың әлеуеті пайдаланылатын болады. Малды сатып алу кезіндегі шығындарды төмендету мақсатында жеке инвестициялар есебінен мал саудасы инфрақұрылымы жасалатын болады.

Сүтті мал шаруашылығында тауарлы сүт өндіру көлемін арттыру мақсатында отбасылық және өнеркәсіптік сүт-тауарлы фермалар құруға жәрдемдесу, өндірісті механикаландыру деңгейін арттыруды ынталандыру, ал селекциялық және асыл тұқымдық жұмыста асыл тұқымдық репродукторлар құруды және сапалы асыл тұқымды материалды пайдалануды ынталандыру бойынша шаралар қабылданатын болады.

Қой шаруашылығында қозы еті мен биязы жүн өндірісі басым бағыты болады. Қозы етін өндіру үшін қозыларды жыл бойы алу және өсіру технологиялары енгізілетін болады. Биязы жүн өндіру мақсатында өңірлердің мамандану схемасын ескере отырып, биязы жүнді тұқымдық қошқарлар пайдаланылатын селекциялық-асыл тұқымдық жұмыс ынталандырылатын болады. Бұл ауыл кооперациясын дамыту есебінен биязы жүнді бастапқы өңдеу жөніндегі кәсіпорындардың қуаттылықтарын жүктеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік бағдарлама бойынша жылқы шаруашылығы мен түйе шаруашылығында тауарлы өндіріске басты назараударылатын болады. Қазір облыста 13 асыл тұқымды жылқы шаруашылығы бар. Оның алтауы — асыл тұқымды жылқы зауыты. Бүгінгі күні Ақтөбедегі «Көктас» акционерлік қоғамы асыл тұқымды жылқы шаруашылығы мұғалжар тұқымды, ал «TS-AGRO» серіктестігі көшім тұқымды жылқыларды өсіріп жатыр. Облыстағы өзге шаруашылықтар секілді бұл серіктестіктер саны және сапалық құрамы жағынан асыл тұқымды жылқы зауыттарына қойылатын талаптарға толық сәйкес келеді, әрі республикадағы алдыңғы қатардағы шаруашылықтардың бірі саналады.

Республиканың түйе санының 80%-дан астамы Маңғыстау (46,5 мың бас), Атырау (31,4 мың бас), Қызылорда (28,1 мың бас), Ақтөбе облыстарында (16,6 мың бас) шоғырланғандығын атап өткен жөн. Яғни Ақтөбе облысында түйе шаруашылығын дамыту өзекті болып табылады.

Жылқы шаруашылығы мен түйе шаруашылығында тауарлы өндіріске енгізу үшін сервистік қызметтер көрсету, жылқы шаруашылығы мен түйе шаруашылығы өнімін дайындау және қайта өңдеу жөніндегі ауыл шаруашылығы кооперативтері құрылатын болады, сондай-ақ құдықтар орналастыруға және жайылымдарды жақсарту жөніндегі іс-шараларды жүргізуге арналған шығындарды субсидиялау жолымен жайылымдарды суландыру бағдарламасы жалғасатын болады.

Құс шаруашылығында салқындатылған құс етін өндіру мен тұтынуды, етті бағыттағы отбасылық және өнеркәсіптік құс фабрикаларын, сондай-ақ инкубаторлық станцияларды құруды, жұмыртқаны тереңдете қайта өңдеуді ынталандыру бойынша шаралар қабылданатын болады. Өңірлік бағдарламалар арқылы құс шаруашылығының дәстүрлі емес бағыттары (суда жүзетін құс және бөдене) ынталандырылатын болады.

Шошқа етін өндірудің тиімділігін арттыру үшін асыл тұқымды материалдың қолжетімділігі қамтамасыз етілетін және жұмыс істеп тұрған шошқа өсіру кешендері мен фермаларын жаңғыртуды ынталандыру жөніндегі шаралар қабылданатын болады.

Бал ара шаруашылығында балмен ішкі нарықты қамтамасыз ету және оның экспорттық әлеуетін пайдалану үшін бал аралардың өнімділігін арттыру мақсатында материалдық-техникалық базаны жаңғырту және селекциялық-асыл тұқымдық жұмысты ынталандыру жөніндегі шаралар қабылданатын болады. Бал тасушы азықтық конвейерлер құру мәселесі пысықталатын болады.

«Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттік» жолдауында аграрлық секторды экономиканың жаңа драйверіне айналдыру тапсырмасына сәйкес дәстүрлі емес салалардың бірі бал арасын өсіруді дамытуымыз керек. Ол үшін ара шаруашылығын дамыту бағдарламасын бекіту жоспарланған. Ақтөбе өңірінде бал өндірісімен айналысатын «Ақтөбе омарташылары» кооперативі құрылды. Құрамында 34 кәсіпкер бар. Омарташыларды қолдау мақсатында Ақтөбеде балды қайта өңдеу цехы іске қосылды. Жалпы, дәстүрлі емес ауыл шаруашылығын дамыту мақсатында

мемлекет тарапынан қолдау көрсетілуде. Бұдан басқа, халықаралық талаптарға сәйкес бал ара шаруашылығының нормативтік құқықтық және нормативтік-техникалық базасы өзектендірілетін және үндестірілетін болады⁶.

Марал шаруашылығын, ешкі шаруашылығын және үй қояны шаруашылығын дамытуды қолдау аумақтарды дамытудың өңірлік бағдарламалары мен жеке қосалқы және фермерлік шаруашылықтарға кредит беру шеңберінде жүзеге асырылатын болады.

Ауыл шаруашылығы жануарлары мен құстардың өнімділігін арттыру мақсатында жергілікті жердің мал шаруашылығы құрылымы бейімделуі тиіс аймақтық табиғи-климаттық жағдайлармен тығыз байланысты берік азықтық база құру жөніндегі шаралар қабылданатын болады.

Бұл үшін елдің азықтық теңгерімі және табиғи-климаттық ерекшеліктерді ескере отырып, өңірлік аспектіде ауыл шаруашылығы жануарларын азықтандырудың базалық рациондарын жаңарту әзірленетін болады, сондай-ақ азықтық дақылдар егістерін орналастырудың оңтайлы құрылымы және оңтайлы аграрлық техникасы бар перспективалы азықтық және жайылымдық дақылдар айқындалатын болады.

Бұдан басқа, табиғи жайылымдарды түбегейлі және үстіртін жақсартуды ынталандыру, жайылымдарды қоршау және суару жүйелерін қалпына келтіру жолымен тыңайған және пайдаланылмаған жерлерді айналымға тарту бойынша шаралар қабылданатын болады. Сондай-ақ азықтар дайындау мен сақтау тәсілдерінің тиімділігін арттыру бойынша да шаралар қабылданатын болады.

Азық өндірісін және тұқым шаруашылығын дамыту мақсатында құрама жем кәсіпорындарының жүктелуін қамтамасыз ету және құрама жемдерді пайдалануды ынталандыру тетігі әзірленетін және іске асырылатын болады.

Қазақстанның индустриаландыру және инновацияландыру бағытындағы басым секторы ретінде тамақ өнімдері өндірісі шетелдік инвесторларды тарту мен экспортты ілгерілетуді санағанда, Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2015-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында жүйелі және атаулы мемлекеттік қолдау шараларымен қамтамасыз етілетін болады.

Ақтөбе облысы, жалпы Қазақстанның ауыл шаруашылығының дамуындағы мәселелерге төмендегілер жатады:

- өсімдік шаруашылығы саласындағы мономамандану, биоклиматтық әлеуетті ұдайы өндірудің төмен деңгейі, бұл өз кезегінде сыртқы ахуалдың, ішкі табиғи факторлардың ауытқуы жағдайында белгілі бәр тәуекел тудырады;

- тауар өткізу жүйесінің болмауы, яғни өндірілген өнім ауыл шаруашылық өнімдерінің көлемі мен құнының маусымдық ауытқуын төмендету, өндіріс рентабельділігін арттыру, тауар өндірушілерді ынталандыру мақсатында одан әрі сақтау және өткізу үшін өңделген болса;

- ауыл шаруашылығы саласында өндірістің ұсақ тауарлығы тұтастай АӨК кешенді дамыту мүмкіндіктерін, ЖІӨ-дегі саланың үлесін көбейтуді, инвестициялық тартымдылықты арттыруды мәнді шектеп отыр;

- АӨК техникалық және технологиялық қамтамасыз етілу деңгейі ұсақ тауарлықпен байланысты, ұсақ шаруашылықтар өз бетінше ауыл шаруашылығы техникалары, агротехнологиялар, т.б. нарықтар құра алмайды;

Қазақстанның АӨК интенсивті дамуы селекциялық-генетикалық өндемелер, ауыл шаруашылық кәсіпорындарында өндіріс, ұйымдастыру және басқару технологияларын және тұрақты даму қағидағтарын енгізумен байланысты. Қазақстан үшін қолайсыз жағдайларға, аурулар мен зиянкестерге төзімді сорттар мен гибридтер өндіру үшін қажет селекциялық-генетикалық инновациялар, етті мал тұқымын, жоғары өнімді құстар өсіру алғашқы онжылдықта ерекше мәнге ие болады.

Технологиялық салада ресурснөмдеуші технологиялар, мультиоперациялық ауыл шаруашылық машиналары мен құралдарын қолдану, экожүйені космостық зондтау және мониторинг, ауыл шаруашылық аумақтары мен жерлерінің ерекшеліктеріне сәйкес агротехнологияларды саралау, өсімдіктер мен топырақты қорғауда биотехнологияларды пайдалану, интенсивті өсіру технологияларын қолдануға жарамды ауыл шаруашылық малдарының жаңа түрлерін таратуды

---

⁶ Ақтөбе облысының 2016-2020 жылдарға арналған аумақты дамыту бағдарламасы. Ақтөбе, 2016 <http://aktobe.gov.kz>

генетикалық бақылау, мал шаруашылығы өнімдерінің өндірісі мен қайта өңделу үрдістерін компьютерлендіру және автоматтандыру, жаңа биологиялық препараттар және ветеринарлық-санитарлық қолайлылықты қамтамасыз ету әдістерін әзірлеу маңызды болады. Бүгінгі таңда Қазақстанда ауыл шаруашылық техникасымен қамтамасыз ету АӨК бәсекеге қабілеттілігін арттыру және тұрақты даму тұжырымдамасын жүзеге асыру үшін басты мәселе болып табылады. Сондықтан жер игерудің, мал өсірудің жергілікті шарттарына сәйкес келетін техникалар дайындау, аграрлық өндірісте энергия көздерін пайдаланудың интеграцияланған технологияларын қолдану қажет. Сонымен қатар Қазақстанның АӨК инфрақұрылымын дамыту қазіргі заманғы нано және биотехнологиялар жетістіктерінің негізінде жалпы және арнайы белгілеудегі экологиялық қауіпсіз, бәсекеге қабілетті азық-түлік өнімдерін өндіру барысында ауыл шаруашылығы шикізатын сақтау және өндеудің технологиялық жүйелерін құрумен байланысты.

Қазақстанның АӨК дамыту мәселесін шешу мемлекеттік бюджеттен қаржыландыру деңгейімен байланысты. Аталмыш саланы қаржыландыру барысында ауыл шаруашылығының бәсекеге қабілеттілігін арттыру және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мәнді және басымдықты бағыттарына бағдарлану негізінде стратегиялық жоспарлау қағидаттарына сүйене отырып жүзеге асырылуы керек.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Ушачев И.Г., Папцов А.Г., Долгушкин Н.К., Серков А.Ф., Маслова В.В., Чекалин В.С. Стратегические направления развития сельского хозяйства России в условиях углубления интеграции в ЕАЭС. -М.: РАН, 2017. -48 б.
- 2 Сидорович А.В. Ұлттық экономика: Оқулық/ Сидорович А.В., Ә.Ә.Әбішев, Сидорович А.В., Ә.Ә.Әбішевтің жалпы ред. -Алматы: «Дәуір» РПБК ЖШС, 2011. – 314 б.
- 3 Шваб К. Четвертая промышленная революция. — М.: Эксмо. — 2016. — 138 б.
- 4 Темирбекова А.Б. Конкурентоспособность сельского хозяйства Казахстана в условиях интеграции в ЕАЭС // Вестник КазНУ. -2016. –Т. 118. -№ 6. -С. 16-24.

Р.А. Есберген¹, К. Аман²

¹Филиал Академии Государственного управления при Президенте РК по Актыобинской области, Актобе, Казахстан

²Актыобинский региональный государственный университет им.К.Жубанова, Актобе, Казахстан

Проблемы интенсивного развития сельского хозяйства Актыобинской области

Аннотация. Цель данной статьи – изучение проблем развития сельского хозяйства Актыобинской области в рамках Послания Президента РК Н.Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции». В данной статье рассмотрены проблемы интенсивного развития сельского хозяйства РК и Актыобинской области. Изучено современное состояние развития сельского хозяйства в РК и Актыобинской области, выявлены основные проблемы их развития. На основе анализа развития аграрного сектора экономики страны и области предпринята попытка определения приоритетных направлений развития данной отрасли. При написании статьи использованы научные методы анализа и сравнения. Основные выводы и предложения научной статьи базируются на законах Республики Казахстан в области развития сельского хозяйства, а также на материалах государственных программ, таких как, «Государственная программа развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан на 2017-2021 годы», других государственных программ по развитию аграрного сектора экономики.

Ключевые слова. Аграрный сектор, продовольственная безопасность, агропромышленный комплекс, сельское хозяйство, программа развития сельского хозяйства, сельскохозяйственный кооператив, животноводство, нетрадиционное животноводство, агробизнес, сельское хозяйство Актыобинской области

R.A. Yesbergen¹, K. Aman²

¹Branch of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan in Aktobe region, Aktobe, Kazakhstan

²K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Aktobe, Kazakhstan

Problems of Intensive Development of Agriculture of Aktobe Region

Abstract. The purpose of this article is to study the problems of the development of agriculture in the Aktobe region in the framework of the Address of the President of the Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev to the people of Kazakhstan «New opportunities for development in the conditions of the fourth industrial revolution». In this

article, the problems of intensive development of agriculture in the Republic of Kazakhstan and the Aktobe region are considered. The current state of agricultural development in the Republic of Kazakhstan and the Aktobe region has been studied, and the main problems of their development have been revealed. Based on the analysis of the development of the agricultural sector of the economy of the country and the region, an attempt has been made to determine the priority directions for the development of this sector. When writing the article, scientific methods of analysis and comparison were used. The main conclusions and proposals of the scientific article are based on the laws of the Republic of Kazakhstan in the field of agricultural development, as well as on the materials of state programs such as the «State Program for the Development of the Agro-Industrial Complex of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021», other state programs for the development of the agricultural sector of the economy.

Key words. Agrarian sector, food security, agro-industrial complex, agriculture, agricultural development program, agricultural cooperative, livestock, non-traditional livestock, agribusiness, agriculture of Aktobe region

References

- 1 Ushachev I.G., Paptsov A.G., Dolgushkin N.K., Serkov A.F., Maslova V.V., Chekalin V.S. Strategicheskie napravlenija razvitija sel'skogo hozjajstva Rossii v uslovijah uglublenija integracii v EAJeS [Strategic directions for the development of agriculture in Russia in the context of deepening integration into the EAEU](RAN. Moscow, 2017, 48 p).
- 2 Sidorovich A.V. A.A. Abishev Ultyk jekonomika [National Economy]: Textbook; («Dauir», Almaty, LLP, 2011. - 314 p).
- 3 Schwab K. Chetvertaja promyshlennaja revoljucija [The Fourth Industrial Revolution] (Eksmo, Moscow, 2016, 138 p).
- 4 Temirbekova A.B. Konkurentosposobnost' sel'skogo hozjajstva Kazahstana v uslovijah integracii v EAJeS [Competitiveness of agriculture in Kazakhstan in conditions of integration in the EEA], Bulletin of KazNU, **118**(6) 16-24 (2016).

Сведения об авторах:

Есберген Р.Ә. - экономика ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару Академиясының Ақтөбе облысы бойынша филиалының доценті, Ақтөбе, Қазақстан.

Аман Қ. - Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығының 2 курс магистранты, Ақтөбе, Қазақстан.

Yesbergen R.A. - PhD., Associate Professor of the branch of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan in Aktobe region, Aktobe, Kazakhstan.

Atan Kanat, Undergraduate of the 2 course of the Specialty “State and local management” K. Zhubanov Aktobe Regional State University , Aktobe, Kazakhstan.